

серія публічних лекцій та дискусій до виставки (не)означені

вересень – листопад 2017 року
Центр міської історії І Львів

6. 09 - ср - 18.30

(не)подолане та (не)поділене: про мистецьке та історичне осмислення масового насильства ХХ століття

Розмова з кураторкою виставки Софією Дяк, художником Нікітою Каданом та істориком Джоном-Полом Химкою. Модератор – Богдан Шумилович

Ця розмова учасників виставкового проекту має на меті проявити те, як можна і треба говорити про складне минуле у різній спосіб – мистецтвом, виставкою чи книгою. Ми підготували виставку, яка поєднує рефлексії художника та дослідників, які працюють з темами складних питань минулого, насамперед пов'язаних зі злочинами нацизму та сталінізму, етнічних чисток та інших актів насильства в 30-40- роках ХХ століття. Цією розмовою ми хочемо показати, що відбувається, коли ми дивимосся на минуле не з перспективи політики та стереотипних категорій, а через історії місця, міст і насамперед людей.

Софія Дяк, куратор проекту

Історикиня, живе та працює у Львові, директорка Центру міської історії. Отримала ступінь магістра історії (МА) у Центрально-європейському університеті у Будапешті та науковий ступінь доктора філософії (PhD) зі спеціальності соціологія в Інституті соціології та філософії Польської академії наук у Варшаві. Готує до друку книжку з попередньою назвою «(Пере)уявлений міський простір: Львів та Вроцлав після Другої світової війни» про трансформації міст після радикальної зміни населення та політичних режимів. Була стипендіаткою у Центрі досліджень Голокосту та геноциду в Амстердамі, Інституті гуманітарних наук у Відні та у Інституті з вивчення прав людини Колумбійського університету. Дослідницькі інтереси включають теми, пов'язані з повоєною історією міст, в тому практиці спадщини та промомції і репрезентації міст; акторами та концепціями радянських «історичних міст» та участю локальних експертів з «радянського заходу» у інфраструктурних проєктах у містах «другого світу». Бере участь у реалізації проєктів публічної історії, особливо у питаннях осмислення спадків та спадщини ХХ століття.

Нікіта Кадан, художник

Живе і працює у Києві. У 2007 р. закінчив Національну академію мистецтв та архітектури в Києві. Художник, графік, автор об'єктів та інсталяцій. Був номінантом на Премію PinchukArtCentre в 2009 р., в 2011 р. отримав Першу премію. Його роботи були представлені в Україні та закордоном, включно з Index Contemporary Art Centre, Стокгольм (2008), Першою Київською міжнародною виставкою сучасного мистецтва «ARSENALЕ» в Мистецькому Арсеналі та Київською міською галереєю мистецтв «Лавра» (обидві 2012). Нікіта Кадан поєднує інтелектуальну рефлексію з постійною соціальною активністю, використовуючи свою мистецьку практику для участі в соціополітичних дискусіях в Україні. Частіше за все він працює у живописі та скульптурі, використовуючи абстракцію та моделювання як мистецькі стратегії, які відсилають до російських авангардних рухів початку ХХ століття.

Джон-Пол Химка, історик

З 1977 року викладав у Альбертському університеті, у 1992 році він став професором історії Східної Європи і пішов на пенсію у 2014 році. Джон-Пол Хімка одержав кілька нагород та стипендій, зокрема Премію Резерфорда за вищу майстерність у викладанні базового навчання в 2006 році, Премію Філіпа Лаусона за вищу освіту в галузі викладання та премію Дж. Гордіна Каплана за досконале дослідження. Він працював співредактором «Енциклопедії України» за трьома томами, присвяченими історії. У своїх академічних інтересах Химка зосереджувався на історії греко-католицької церкви та соціалізму в Габсбурзькій Галичині, релігійній культурі східних слов'ян (зокрема на іконографії) та Голокосту в Україні. З кінця 1990-х років його деконструкція українських «націоналістичними історичними міфами» стала широкою відомою. Химка наперечує ствердження того, що український націоналізм та націоналісти не відігравали або практично не відігравали ніякої ролі в історії Голокосту в Україні.

21. 09 – чт – 19.00

Масове вбивство у Бабиному Яру: історія, пам'ять і сучасні проєкти

Лекція Карела Беркгофа (Королівська академія науки та мистецтва Нідерландів)

Др. Карел Беркгоф говоритиме про сучасний стан знань про Бабин Яр під час Другої світової війни. Наприкінці вересня – на початку жовтня 1941 р., уперше в історії, столичне місто у Європі втратило практично усе єврейське населення під час навмисного вбивства. Важливі питання, які прояснюються, та все ще потребують детальнішого вивчення. Серед них, зокрема: реакцію самих євреїв під час та після цього масового вбивства; мізерні шанси на виживання; складне становище неєврейського населення; а також специфічний характер масового вбивства євреїв та ромів порівняно з пізнішими розстрілами і вбивствами у газових камерах на цьому місці. Окрім цих питань, Карел Беркгоф розгляне способи радянського і пост-радянського сприйняття цієї історії, існуючі зараз спроби покращити ландшафт колишнього місця масового вбивства. Дослідник також розповість як він долучився до формування основного історичного наративу для Меморіального Центру Голокосту «Бабин Яр» у Києві.

Карел Беркгоф (Ph.D., Інститут досліджень війни, Голокосту та геноцидів, Нідерланди) – історик, дослідник Східної Європи (особливо України та Радянського Союзу), Голокосту та Другої Світової війни; старшим дослідником при Інституті війни, Голокосту та вивчення геноциду Нідерландської королівської академії мистецтв та наук (NIOD Institute for War, Holocaust and Genocide Studies at the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences). Викладає на магістерській програмі вивчення Голокосту і геноциду в Університеті Амстердаму. Автор «Harvest of Despair: Life and Death in Ukraine under Nazi Rule» (2004); «Жива розпачу: Життя і смерть в Україні під нацистською владою» (2011); та «Motherland in Danger: Soviet Propaganda during World War II» (2012). («Батьківщина в небезпеці: радянська пропаганда під час Другої світової війни»)

22.09 – пт – 16.00

Великий зал Львівського національного університету ім. Івана Франка

Пам'ять і літературна уява як протидія злу

Дискусія з письменниками Бубакармом Борисом Діопсом (Сенегал), Світланою Алексієвич (Білорусь), Адамом Загаєвскім (Польща), Мейделіною Тіен (Канада). Модераторка – Катерина Смаглій (Україна)

Пам'ять – це один із найпотужніших ресурсів письменника, а літературна уява – один з основних інструментів. І те, і те – дуже людські, а отже крихкі, дуже соціальні, а отже, вразливі елементи. Спогади можуть приглушитися, ба навіть стертися. Прикладів цьому чимало. Але також вони можуть бути навмисно перекручені і навіть вигадані – а це стає дедалі поширенішим явищем. Уява може виконувати одну функцію під впливом ідеології, і зовсім іншу – під впливом ринку. В обох випадках страждає правда – або стає жертвою пропаганди, або чисто ринкових міркувань. Ера пост-правди, куди ми безсумнівно увірвалися, кидає нові виклики і нашим інструментам, і нашим ресурсам. Вона не просто робить відносним поняття правди, а підірває саму ідею правил, принципів і моралі. Як можуть прийняти такі виклики письменники? Який такий є у них особистий досвід, яким вони могли б поділитися із читачами і колегами? Саме ці питання і будуть обговорювати під час дискусії чотири видатних іноземних автори та українська дослідниця

Організовано у співпраці з 83-м Міжнародним конгресом ПЕН у Львові

28 09 – чт – 18.30

На периферії геноциду: ромська громада в соціальному та міському просторі Львова під час нацистської окупації

Презентація дослідницького проекту Пйотра Вавженюка та Тараса Мартиненка

Протягом століть роми були невід'ємною частиною соціального ландшафту міської периферії Львова. Одним з ключових періодів в історії ромської громади міста та своєрідним рубіжним пунктом стала Друга світова війна. Ванстанлення радянського, а пізніше нацистського тоталітарних режимів передбачало формування жорсткої системи соціального контролю на підвладних територіях. «Невпорядкований» традиційний стиль життя ромів неминуче перетворював їх на групу ризику, що повною мірою проявилось у роки нацистської окупації.

Усталена парадигма переселення ромів на теренах Генеральної Губернії в історіографії та наративній традиції передбачає здійснення геноциду (етноциду) подібно до євреїв. Нещодавнє дослідження ситуації в дистрикті Галичина та, зокрема, в її столиці Львові, дає підстави для перегляду даного бачення. Невідомі раніше джерельні матеріали показали наявність великої ромської громади, котра не була знищена і існувала протягом всього часу нацистської окупації міста. Проведена порівняльна реконструкція становища ромів дозволяє стверджувати, що у безпосередній політико-правовій практиці влади щодо місцевого населення, вони посідали позиції набагато ближче до «ненімців» (українців та поляків), аніж до євреїв.

Дослідники висвітлять заглянути в архівну переслідування ромів в Центральній Європі та її специфіку в дистрикті Галичина та Львові, зокрема, покажуть ромську громаду в локальному соціальному та міському контекстах воєнного Львова.

Пйотр Вавженюк – викладач кафедри військової історії Національного оборонного університету (Швеція) і керівник проекту «Геноцид ромів в Україні: історія, пам'ять і представлення» в Університеті Содертона (Швеція).

Тарас Мартиненко – історик, закінчує роботу над дисертацією про Львів у часі війни «Мешканці Львова під час Другої світової війни: суспільна свідомість і суспільна поведінка».

5.10 – чт – 18.30

Потреба забути. Бажання побачити. Як сучасне мистецтво працює зі складними темами минулого?

Презентація проєктів та розмова з художником Мірославом Балкою (Польща). Модераторка – Лізавета Герман

У час інформаційної гонитви та повсюдного медійного маніпулювання суспільною думкою все складнішим видається формування незалежної позиції щодо дискусійних питань, які хвилюють суспільство. І це стосується не лише злободених тем, але також подій нещодавньої історії, жива пам'ять про які постійно конкурує з подальшими спекулятивними нашаруваннями й міфами. Все більш очевидною проблемою українського суспільства нині видається відсутність публічного незаангажованого погляду на історію та її окремі неоднозначні епізоди, відсутність тягlostі пам'яті та реальної практики примирення позицій різних сторін.

У цьому контексті мистецтво видається однією з небагатьох територій, на якій сьогодні можлива глибока і чесна рефлексія щодо минулого. Проте, чесна – не значить об'єктивна, адже персональне бачення проблеми художником-громадянином може йти врозрід із загальноприйнятною думкою. Ба більше, широка аудиторія часто виявляється неготовою до зіткнення з “оголеним нервом”, який безкомпромісно оприлюднює у своїх роботах митець. І тоді замість необхідного терапевтичного ефекту художній коментар лише підживлює й без того сильне напруження навколо тієї чи іншої теми.

Отже, чи може мистецтво бути дієвим інструментом у “боротьбі за пам'ять”? І яку роль займає художник у суспільній дискусії?

Поговорити про ці та інші питання на прикладі власної мистецької практики запрошено Мірослава Балку – відомого художника, одну з ключових постатей сучасного мистецтва Польщі. Балка працює з темами особистого і спільного досвіду, пов'язаного зі складною історією своєї країни. Він оприязнює зв'язки між персональними спогадами та суспільною катастрофою і досліджує, як суб'єктивні травми перетворюються на колективні історії і навпаки.

Лізавета Герман – кандидатка мистецтвознавства й незалежна кураторка. Працює над незалежними кураторськими проєктами разом з Марією Ланьо, є співзасновницею дослідницької платформи openarchive.com.ua та співкураторкою курсу «Сучасне мистецтво» в Kyiv Academy of Media Arts. З 2012 року як арт-критикиня співпрацює з виданням «Українська Правда». Серед її останніх резонансних публікацій – текст «Культура пам'ятати», присвячений проблемі відсутності притомної державної політики пам'яті та потенціалу мистецтва бути інструментом суспільного проговорення та подолання колективних травм, пов'язаних з суперечливими епізодами з минулого.

19. 10 – чт – 18.30

Хто кого? Проблеми в розпізнаванні вбивць та жертв в Україні напередодні і під час Другої світової війни

Лекція Джона-Пола Химки (Альбертський університет, Канада)

Несподіваний напад нацистської Німеччини на Радянський Союз 22 червня 1941 р. поклав початок виру Балку – відомого художника, одну з ключових постатей сучасного мистецтва Польщі. Балка працює з темами особистого і спільного досвіду, пов'язаного зі складною історією своєї країни. Він оприязнює зв'язки між персональними спогадами та суспільною катастрофою і досліджує, як суб'єктивні травми перетворюються на колективні історії і навпаки.

Джон-Пол Химка – професор-емерит факультету історії і класичної філології Альбертського університету (Едмонтон). Автор чотирьох монографій з української історії: «Socialism in Galicia» (1983), «Galician Villagers and the Ukrainian National Movement in the Nineteenth Century» (1988), «Religion and Nationality in Western Ukraine» (1999), «Last Judgment Iconography in the Carpathians» (2009). Є співредактором, разом з Йоанною Міхліц, збірника «Bringing the Dark Past to Light: The Reception of the Holocaust in Post-Communist Europe» (2014). Зараз працює над двома дослідницькими проєктами: про українську сакральну культуру в канадських преріях і про участь ОУН і УПА в Голокості.

11. 11 – сб – 19.00

Східно-західна вулиця. Пісня добра і зла Концерт та перформенс

Львівська обласна філармонія

Філіппе Сендс (юрист, Університетський коледж Лондона), Катя Ріман (акторка, Гамбург), Лоран Наурі (баритон, Метрополітен Опера), Гійом де Шоссі (піаніст, Париж).

«Східно-західна вулиця. Пісня добра і зла» Філіппе Сендса базується на дослідженні для книги «Східно-західна вулиця. Повернення до Львова» і подає новий погляд на поняття конфлікту та зв'язки між трьома чоловіками, які перебувають у центрі Нюрнберзьких процесів – вченого з Кембріджа Герша Лаутерпахта, польського прокурора Рафаеля Лемкина та Гітлерового адвоката Ганса Франка. Життя кожного з них у різний спосіб було пов'язане з Lemberg/Lwów/Lviv/Львовом, містом на заході теперішньої України. Розкриваючи зв'язок та конфлікт між цими трьома людьми через їх спільну любов до музики, «Пісня добра і зла» презентує особисте дослідження про походження сучасного правосуддя та долю окремих людей і груп за допомогою зображення, оповіді і музичних уривків з Баха, Бетховена, Рахманінова, Пола Мізракі та Леонарда Коєна, у виконанні відомого бас-баритона Лорана Наурі і знаного джазового піаніста Гійома де Шассі.

16.11 – чт – 18.30

«Коли дивимосся на чуже страждання». Сучасний світ в кіно і фотографії

Лекція Малгожати Радкевіч (Ягеллонський університет, Польща)

Назва лекції пов'язана з есеєм Сюзан Зонтаг з 2003 р., в якому вона аналізує вибрані фотографії і медіаперекази, щоб показати, як ті, хто їх оглядає – звичайні люди – створюють собі на основі медіаобразів своє бачення світу. Американська інтелектуалка задумується передусім над тим, як глядачі реагують на драматизні і страждання інших, ставлячи питання про те, де в цьому сприйнятті є місце для вразливості і співчуття до інших.

Під час лекції на прикладі вибраних фотографій і фрагментів фільмів будуть представлені різні способи зображення проблем сучасного світу: від мистецьких візій до реалістичних документів. Представлені аналізи покажуть, якими різноманітними можуть бути погляди на реальність, а також на об'єкти, часто контраверсійні теми. Важливо зауважити, що сила впливу фотографій чи кадрів з фільмів зовсім не мусить бути пов'язана з показом жорстокості або насилля. Навпаки, зазвичай більш переконливим є протистий, але дуже емоційний переказ.

У світі, здомованому мас-медіа і візуальному культурно, варто пам'ятати, що здатність «дивитися на чуже страждання» вимагає від нас, глядачів, двох речей. По-перше, особливий уваги, щоб такі образи зауважити. По-друге, вміння інтерпретувати, щоб зрозуміти їх зміст і реакцію на них.

Малгожата Радкевіч – професорка Ягеллонського університету. Займається питаннями культурної ідентичності в сучасному кіно і візуальному мистецтві. Досліджувала жіночу креативну роботу в кінематографії, фотографії і мистецтві. Серед її публікацій – «The Female Gaze. Film Theory and Practices of Women Directors and Actresses» («Жіночий погляд»). Теорія кіно і практика режисерок і акторок» (2010) і «The Faces of Queer Films» (Обличчя «квір» кіно) (2014). Видала п'ять томів гендерної серії. Координаторка дослідницького проекту, що фінансується Польським національним науковим центром: Піонерки в кінематографії і фографії в Галичині в 1896-1945 («Women Pioneers in Film and Photography in Galicia in 1896-1945»). Стипендістка Міністерства культури і культурної спадщини Польщі. Результатом її дослідження стала книжка «Modern Women on Cinema» («Сучасні жінки в кіно»), в якій аналізує вибрані тексти фільмів і рецензій, написаних жінками в Польщі 1918-1945 рр.

Організатор – Центр міської історії

Окремі події відбудуться у співпраці з:

83 Міжнародним конгресом ПЕН-клубу у Львові
Фестивалем аудіовізуального мистецтва «Тетрамагіка»
Львівською обласною філармонією